

Charles R. Darwin 200 ár

Ein hin mest umstríddi persónurin í nýggjari tíð, er óivað Charles Robert Darwin. Men, hvør var hann? Hvat gjørdi hann? Hví kom hann fram til niðurstøður innan náttúruvísindi, ið enn tann dag í dag kunnu seta sinnini í kók? – Hendan greinin skal royna at varpa ljós á sjálvan persónin Charles R. Darwin og annars nema við partar av lívsævisøgu hansara.

Foreldur

Charles var føddur í Shrewsbury í Onglandi, hin 12. februar, 1809. Hann var sonur Susannah, fødd Wedgewood og Robert Waring Darwin. Húsini, tey búðu í, kallaðist *The Mount*. Pápin var dúglicur og dugnaligur lækni, sum forvann nógvan pening. Móðirin ansaði heimi og børnum, ið gjørdust 6 í tali: 4 døtur og 2 synir. Charles var næstýngstur í systkinaflokkinum.

Mynd 1. Charles Darwin (1809-1882) og yngsta systirin Emily Catherine (1810-1866). Hinar systirnar vóru : Marianne (1798-1858), Caroline (1800-1888) og Suzan Elizabeth (1803-1866). Beiggi Charles æt Erasmus Alvey (1804-1881).

Mynd 2. Móðir Charles R. Darwin, Susannah, f. Wedgewood (17xx-1817)

Mynd 3. Pápin, Robert Waring Darwin (17xx-18xx)

Móðirin doyir

Tá ið Charles var 8 ára gamal, doyði móðirin. Yngsta systirin, Emily Catherine, var tá 6 ára gomul. Tað blivu tí eldru systirnar Marianne, Caroline og Susan Elizabeth, ið komu at vera í móðir stað fyri Charles. Hann verður tí sera fast knýttur at hesum trimum. Hetta sæst t.d. aftur í umfangandi brævaskiftinum hjá honum við systirnar meginpartin av vaksna lívinum.

Skúlagongd

Fyrstu barnaárin vóru systirnar lærarar hjá Charles. Einasti beiggin, Erasmus Alvey, er eisini ein, ið hann hevði nóg saman við. Bæði í uppvøkstri og seinni við brævaskifti. Teir koma báðir ganga í *Shrewsbury School*, og har gerst Charles hjálparmaður hansara við nógvu evnafrøðiligu royndirnar, ið beiggin Erasmus ger í amboðsrúminum í urtagarðinum í heiminum *The Mount*. Tað tykist sum hetta av álvara vekir áhugan hjá Charles fyri náttúruvísindi og miðvísingum. Hann sipar til hesa tíð í *Sjálvsævisøgu sínari*, “*The Autobiography*”, sum “*the best part of my education at school*”. Í skúlanum er hetta tó ikki væl umtókt og Charles fær ábreiðslur frá lærarum fyri hetta evnafrøðiliga virksemd heima – og hann verður biðin at halda uppat við tílíkum fjasi. Tílíkir skúlar tá á døgum lögdu jú mestan dentin á tey klassisku fak, t.d. latín og grikst.

Hvat hendir í Føroyum, meðan Charles Darwin er uppi á døgum?

Venda vit okkum til okkara heimligu klettur í 1809, er hetta um sama munda, sum tað gjørdist greitt, at føroyski Nólsoyar Páll ikki spurdist aftur frá ferð síni við “*Royndini Fríðu*”, á heysti 1808. Av øðrum hendingum í 1809, kann nevnast, at hetta sama árið, tíðliga á vári, loypir skalvur framvið bygdini Blankskála á Kalsoynni, ið ger at fólkinum har gera av at flyta og byggja bygdina Syðradal. Meðan Charles Darwin er komin væl áleiðis við høvuðsverki sínum, “*Origin of Species*”, verður Kongaligi Einahandilin tikin av í Føroyum (í 1856). Charles livir til 1882, tá ið Slupptíðin er komin í gongd í Føroyum.

Víðari lesnaður

Pápin ynskti, at synirnir skuldu fara somu leið sum hann. Erasmus las tí fyrst læknafrøði í 3 ár í Cambridge, fór síðani til Edinburgh at gera seg lidnan í 1825 – og sama ár verður Charles eisini sendur higar at lesa. Áðrenn hetta, gjørdist greitt, at Charles ikki var serliga skúla-hugaður. Hann tekur sjálvur t.d. soleiðis til í Sjúknafrøði sínari (The Autobiography):... ”*I believe that I was considered by all my masters and by my Father as a very ordinary boy, rather below the common standard in intellect. To my deep mortification my father once said to me, ‘You care for nothing but shooting, dogs and rat-catching, and you will be a disgrace to yourself and all your family’.*” Hesi orð skuldu vísa seg at níva hann restina av lívinum...

Læknalesturin við *Medical School of Edinburgh*, ein hin fremsta læknafrøðiliga miðdepil í Europa, vardi í 2 ½ ár, frá okt., 1825, til apríl 1827. Her gjørdist greitt, at læknayrki ikki skuldi gerast lívsstarv hjá tí tá bert 16-18 ára gamla Charles R. – ella “Bobby”, sum bróðirinn Erasmus nevndi hann. Ymsar orsøkir vera nevndar í hesum sambandi. Ein, at Charles “ræddist blóð”, onnur, at skurðviðgerðir tá fóru fram uttan doyving – nakað, ið Charles als ikki kláraði. Aðrar grundir skuldu vera, at sjálvur lesnaðurin, sambært Charles, skuldi vera út “um alt mark keðiligur”. Tað besta, ið Charles dámdi við hesum lesnaði, vóru evnafrøðiligu fyrilestrarnir hjá Thomas Hope. Fyrsta lestrarárið kom hann harumframt at læra fuglaútstapping av John Edmontstone, einum frígivnum træli úr Gayana, Suðuramerika. John fortaldi eisini um tropiska regnskóggin í heimlandi sínum. Tað tykist sum tað eru hesar frásagnir, ið seinni fáa Charles at gera rannsóknir í tropiskum umhvørvi.

Tá ið høvi býðst og í summarfrítíðini byrjar Charles at gera rannsóknir í náttúruni av ymiskum slag. Í fyrstuni av tí livandi - t.d. fugli, havdýrum, klukkum. So mikið nógv tykist hin ungi Charles at hava gjørt við hesi frítíðarítriv, at læknalesturin møguliga av hesi grund ikki førir til ætlaðu úrslitini. Pápin gerst varugur við hetta og ger av, at Charles skal fara til Cambridge at lesa til prest – tí tað kundi koma at geva honum eitt trygt starv seinni.

Mynd 5. Kort yvir støðini, har Charles Darwin helt til - Shrewsbury var føðibýurin.

Á prestaskúla í Cambridge

Í oktober 1827 byrjar so Charles Robert Darwin at lesa til prest á *Christ’s College* í Cambridge. Hetta sama summarið er Charles vorðin væl við eina unga gentu, ið eitur Fanny Owen. Tað vísir seg aftur hesaferð, at Charles tekur ikki lesnaðin heilt í álvara – heldur er tað náttúrufrøði, ið alt meira gerst hansara stóra áhugamál. So við og við setir hann seg inn í øll táverandi sløg av náttúrufrøði, tó serliga botanikk (plantufrøði) og entomologi (skordýrafrøði). Hann gongur nógv til fyrilestrar hjá J.S. Henslow, professara í plantufrøði og steinfrøði við Universitetið í Cambridge. Eisini er hann ofta við Henslow á planturannsóknnum. Vinarlagið við Fanny fer sín veg, tí hann velur heldur klukkurnar og rannsóknir í náttúruni framum hana ! Hetta endar við, at Fanny ger tað liðugt. Eftir hetta fer Charles at gera meira við prestalesnaðin. Hann fullførir lesnaðin við ársenda í 1830 við góðum úrsliti (gerst nr 10 av 178). Í januar 1831 stendur hann so við prestaprógvi í hondini. Hvat so?

Nú skuldi so framtíð hansara verið tryggjað. Bæði við tað, at hetta kundi geva honum eitt starv; men eisini, at hann við hesum – umframt at røkja eitt prestakall - kundi halda fram við sínum stóra áhuga fyri øllum, ið rørdist í náttúruni. Soleiðis kom ikki at ganga.

Til hafs við H.M.S. “Beagle”

Í sínum virksemi innan náttúrufrøði í Cambridge var tað ikki sørt, at hin ungi Charles R. Darwin varð vorðin kendur fyri at vera kønur í hesari nýggju vísindagrein, ið júst hevði fest røtur í Cambridge-umhvørvinum. Saman við náttúrufrøðingabólkinum, ið prof. Henslow hevði kring seg, skuldi ein rannsóknarferð gerast til Kanarisku Oyggjarnar á sumri 1831; men ferðin bleiv av ongum, tí ein av teim luttakandi doyði av sjúku hetta sama summarið.

Síðani bjóðar professor Henslow Charles at fáa eitt starv sum náttúrufrøðingur við einum skipi, ið skal gera rannsóknir kring Suðuramerisku strondina. Hansara uppgáva skuldi vera at savna inn plantur og dýr og at skriva gjølla um alt, ið teir komu at síggja av náttúrufyribrigdum annars. Henslow var kunnugur við góðu eygleiðingarevnini, ið Charles hevði og gav honum tí sítt besta viðmæli at sleppa við á eina slíka rannsóknarferð, ið ætlandi skuldi vara í 2 ár.

Í brævi, dagfest, 24. august, 1831, skrivur prof. J.S. Henslow:

...I have been asked by Peacock who will read & forward this to you from London to recommend him a naturalist as companion to Capt Fitzroy employed by Government to survey the S. Extremity of America – I have stated that I consider you to be the best qualified person I know of who is likely to undertake such a situation....

Nú kom Charles í eina tvístøðu. Hugurin at sleppa út í heim at gera kanningar var stórur; men pápin og familjan høvdu gleitt seg til, at hann nú fór at fáa sær eitt starv nærhendis teimum. Hann mátti tí fyrst spyrja pápan um loyvi til at sleppa við á rannsóknar-ferðina við “Beagle”. Skipið skuldi sigla seinast í september mánaða. So avgerðin skuldi takast skjótt. Pápin var í fyrstuni hart ímóti, at Charles skuldi fara ferðina; men systrarnar royna at ávirka pápan til tess, at Charles skal sleppa við. Til endans sigur pápin, at um mammubeiggi Charles, Josiah Wedgewood, heldur tað vera skilagott at fara tílíka ferð, so skal hann umhugsa avgerð sína av nýggjum! Meðan hetta gongur fyri seg, hevur Charles longu sum ein lýðin sonur sent avboð til Henslow, um at hann fær ikki komið við.

Í einum longum verjubrævi metir síðani Josiah m.a., at kunnleiki til náttúruna so avgjørt ikki eigur at forða Charles at kunna útinna sín prestagering. Heldur tvørturímóti. Í síðstu løtu játtar so pápin, at Charles skal sleppa við á longu ferðina. Hetta kom at vera ein sera týðandi avgerð í lívinum hjá Carles Darwin, sum nú var blivin 22 ára gamal.

Mynd 6. Fitzroy, skipari á H.M.S. “Beagle”

Fráferðin við “Beagle” dregur út

Tað tekur nakað longri tí enn væntað, at gera H.M.S. Beagle út til longu ferðina. Fyrst varð fráferðin útsett til 20. oktober. Hin 11. september, 1831 leggur “Beagle” frá landi úr London og kemur til Devonport, Plymouth, 14. sept., har tilriggingin skal fara fram. Her skrivur Charles soleiðis til systir sína, Susan:

My dear Susan.....my spirits for about the voyage are like the tide, which runs one way & that is in favor of it, but it does so by a number of little waves, wich may represent all th doubts & hopes that are continualley changing my mind. After such a wonderful high wrought simile I will write no more. So good bye, my dear Susan / Yours C. Darwin Love to my father

Hin 17. sept., 1831, skrifvar Charles aftur til systir sína Susan, har han boðar frá, at hann kemur heim til Shrewsbury at steðga í 4 dagar og fyri at siga farvæl:

My dear Susan.....I dont care whom you now tell; for all is fixed and certain. - & *I feel well up it.* – not but what this has often been a difficult task & my reason has been the only power that was capable of it: for it is post painful whenever I think of leaving for so long a time so many people whom I love. -..... Good bye love to my Father / Yours affectionately / Chas Darwin

Jú, nú nærkast endaliga fráferðin frá Plymouth í Suðuronglandi. Enn einaferð verður ferðin seinkað, tí tekur longri tíð enn væntað at gera klárt til slíka ferð, ið nú eisini ætlaðist at skula vara eitt ár eyka, nevniliga tilsamans 3 ár. Loksins verður lagt frá landi, kl. 10, hin 10. desember; men skipið kemur beint í eitt ódnarveður og má venda innaftur 11. des. til Plymouth. Charles gerst eisini beinanvegin rættiliga ringur av sjóverki : *“Eg hevði tað ringt, náttin fekk ongan enda,,.....ýlini frá storminum, dunið frá sjónum, hásu skríggini frá yvirmonnunum og rópini frá monnunum runnu saman í eina konsert, ið eg aldri gloymi.”*.

Tá ið teir royna aftur, rennur skipið á eitt sker, ið er komið undan á stóru fjøruni, ið er í havnini. Teir sleppa tó sjálvir av aftur, uttan at “Beagle” fær skaða. Hin 27. desember, 1831 kemur so endaliga fráferðin í lag: kl. 11.00 verður ankarið tikið upp og skipið kryssar við neyð og deyð út av Plymouth.

Tátíðar sigliferðir (einans við segli) høvdu sjálvsagt heilt aðrar trupulleikar enn sjóferðir nú á døgum – við maskinorku. Hyggja vit í dagbókina hjá Charles Darwin umborð, er hetta tó ikki tað einasta, ið forðar: *Fór í kirkju Jóladað , har ein vinmaður frá Cambridge tíðini prædikaði...át døgverða umborð saman við yvirmonnum....(mannskapi er annars í landi og hevur frí jóladað).....jóladaður hevur stóran týðning fyri menninar.....í lýtuni er ongin maður edrúur umborð.....síðsti maður at koma umborð er nú í leinkjum, eins og fleiri aðrir.har sita teir leinkjaðir í 8-9 tímar....til tað er runnið av teimum aftur.....*

Hin 28. des. siglir “Beagle” við 8 míla ferð – og hin nú 22 ára gamli Charles Darwin fær skjótt sjóverk:.....*meðan døpru tankar mínir fyri tað nógv dvaldu við ótespiligu koyrlafleingjurnar av fleiri sjómonnum, ið høvdu forbrotið seg á ymsan hátt 1. jóladað...*

Hin 29. desember, 1831, eru teir komnir 380 sjómíl frá Plymout og hava 800 sjómíl eftir til Madeira. Komandi dagarnar er Charles framvegis ógvuliga ringur av sjóverki. Hin 4. januar, 1832 fáa teir landkenning av Porto Santo á Madeira; men við tað, at akkerplássid har ikki tóktist nóg trygt, varð kósinn sett móti Tenerifa, Kanarisku Oyggar. Charles liggur í koyggjuni, útlúgvaður av sjóverkinum – og so ringur, at hann orkar ikki upp at hyggja eftir Madeira...

Kanarisku Oyggar. Fyrsta sýnistøka á sjónum: plankton-troling!

Tann 6. januar, 1832, koma teir inn móti Santa Cruz á Tenerifa, Kanarisku Oyggar; men bráddliga kemur bátur rógvandi móti teimum og sigur, at teir mega í 12-daga karantenu, innan teir sleppa í land! – Eitt sera stórst skuffilsí fyri allar menn umborð! – FitzRoy kapteynur biður straks seta øll segl á , so siglast kann móti Kap Verde Oyggunum. Fýra dagar seinni eru teir komnir í tropiskan sjógv. Her byrjar Charles fyrstu sýnistøku sína: hann kastar út eitt plankton-net og fær eina rúgvu av smáum dýrum í! – At nýta plankton-net hevði hann lært í Edinburgh, helst av Grant, professara. Hann skrifvar soleiðis, hin 11. januar í Beagle-dagbók sína: ...The number of animals that the

net collects is very great & fully explains the manner so many animals of large size live so far from land. – Many of these creatures so low in the scale of nature are most exquisite in their forms & rich in colours. – It creates a feeling of wonder that so much beauty should be apparently created for such little purpose.-

Kap Verde Oyggar. Fyrstu sýnistøkur á landi: av vulkanskum gróti!

Mánadagin, 16. januar, 1832, kl. 3 ankrar “Beagle” út fyri Porto Praya, á oynni St Jago. Oyggin tykist í fyrstuni ber og oyðin; men aftaná at hava verið í landi og heilsa uppá guvernørin, fara teir inn í ein dal. Her letur fagra, tropiska náttúran seg upp fyri Charles Darwin:

It is not only the gracefulness of their forms or the novel richness of their colours, it is the numberless & confusing associations that rush together on the mind & produce the effect. – I returned to the shore, treading on Volcanic rocks, hearing the notes of unknown birds & seeing new insects fluttering about still newer flowers. – It has been for me a glorious day, like giving to a blind man eyes. – he is overwhelmed with what he sees & cannot justly comprehend it. – Such are my feelings & such may they remain.

Teir fara út á eina líttla oyggi, ið nevnist Quail, minni enn eina sjómíl í tvørmáti. Har seta teir upp tjöld, ið skal vera høvuðsstøð fyri kanningum av náttúruni. Teir kanna bæði strond og heyggar. FitzRoy kaptainur gera eina meting av hæddini á baobab-trænum – og fær tað til 45 fót (uml. 15 metrar høgt; tey skulu kunna gerast o.u. 1000 ára gomul). Fyri hvønn dag, ið gongur ger Charles alt fleiri eygleiðingar og savnar inn hópin av ókendum dýrum og steinsløgum. Tað, sum við fyrsta eygnakast tóktist bert og oyði, verður Charles púra bergtikin av. Hann fer nú av álvara at gera jarðfrøðiligar eygleiðingar – sum hann higartil mest hevði lisið sær til. Hann ger sær sínar tankar um, hvussu hendan oyggin er vorðin til: grótblæðingar og knústur skeljar og korallir, ið seinni eru lyftar upp, eftirfylgt av nýggjum gosum. Kanningar og sýnistøkur halda fram í meira enn tvær vikur á ymskum oyggjum. Hin 29. januar greiðir Charles frá gudstænastu umborð á “Beagle”:

Divine service was performed on Board. – it is the first time I have seen it: it is a striking scene & the extreme attention of the men renders it much more imposing than I had expected. Every thing on board on Sunday is most delightfully clean – the lower decks would put to shame many gentlemens houses. –

31. januar tekur Charles mikroskopið fram og kannar gjølla alt tað smáa yðjandi lívið hann finnur . Uppihaldið á Kap Verde Oyggunum fær ein enda og hin 8. februar verður aftur lagt frá landi. Tann 12. februar fyllir Charles 23 ár. Framvegis hevur hann sjóverk, meðan teir sigla á 4. degi. – Hann gremur seg um øll sýnini, ið eru tikin, ið “*gløða at honum, uttan at verða merkt og eyðmerkt*”...

Brævaskrivning byrjar

Tá ið ein hugsar um nútíðar samskiptishættir við alnót, sms, skype-telefon osfr..., so er møguliga skjótt at koma til ta niðurstøðu, at eitt skip sum “Beagle”, ið fór at sigla kring jarðarknøttin í 1830-árunum, ikki kundi hava serliga gott samskipti við tey, ið heima sótu. – Men so var ikki! – Sum kunnugt hevði bretski flotin eitt ótal av skipum á øllum heimshøvum. Talan var bæði um handilsskip og herskip. Nøkur av teimum vóru á heimleið, onnur ikki. Charles Darwin – og helst aðrir umborð eisini – royndu mest sum altíð at hava eyguni við bretska skipum, ið teir møttu í teim ymsu havnunum. Eydnaðist tað, so blivu brøv send heim. Ikki sørt heldur, at teir eisini kundu fáa brøv heimanífrá. Hendan brævskrivning byrjar beinanvegin: systrarnar skriva longu til hansara frá 20-31. Des., 1831, Charles skrivar til faðir sín (1. Bræv, dagfest 8. Febr. 1832, til systrarnar (1. Varðveidda Bræv dagfest 2-6. Apríl, 1832) , til vinir , skyldfólk– og tey til hansara!

Fyrsta brævið, ið Charles skrivar, er til pápan:

....the time has flown away most delightfully, indeed nothing can be pleasanter; exceedingly busy & that business both a duty & a delight. – I do not believe, I have spent one half hour idly since leaving Teneriffe: St Jago has afforded me an exceedingly rich harvest in several branches of Nat: History....

....

Tað er týðuligt, at Charles letur væl at, hvussu gongst at savna inn lívfrøðilig og jarðfrøðilig sýni, ið skjótt fylla so nógv umborð á “Beagle”, at hann má fara at hugsa um at senda sýnir heim við bretska skipum. – Hóast ringu byrjanina við nógv sjóverkinum, fær hann skjótt sett ferð á kanningar- og innsavningararbeiði við fyrstu landkenning – á oynni St Jago, á Kapverdisku Oyggunum.

Fyri fyrstu ferð eydnast at fáa eitt bræv sent heim –teir mæta bretska skipi, ið er á heimleið.

Charles endar brævið til faðir sín soleiðis:...Give my love to every soul at home & to the Owens. I think ones affections, like other good things, flourish & increase in these tropical regions...

...believe me, my dear Father Your most affectionate son Charles Darwin

Í hesum brævi – eins og í øllum hinum til familjulimir og vinir – kemur týðuliga fram, at Charles er ein sera nógv avhildin og kærleiksfullur persónur.

Umfram brævskrivingina, fer nógv tíð til at skriva eina so neyva logbók sum gjørligt um øll sýni og framhaldandi kanningar av teimum. – Ja, hetta arbeiði gongur framum tað at greiða frá støðu sínari og upplivingum annars um borð og í landi. Sum tíðin líður kemur Charles at dáma sjálvt sjólívið betri og betri – og gerst varur við, at til ber at fáa eina rúgvu av praktiskum kanningararbeiði frá hondini umborð. Eisini fær hann góðar stundir at lesa allan fakligan lesnað, ið hevði tilknýti til kanningararbeiði hansara – eisini tær nýggjastu jarðfrøðiligu bøkurnar.

Langa sigliferðin kom at vara í 5 ár, heilt fram til 1836; men av hesum var Charles bert 18 mánaðir umborð. Til dømis uppmátingin og kortleggingin av Suðuramerisku strondini tók fleiri ár;men ímeðan gjørdi Charles langar kanningarferðir inn í landi.

Ikki fyrenn í 1835 setir “Beagle” kós vesturyvir í Kyrrahavinum. Hesaferð gongur leiðin úr Lima í Peru, har skipið siglir í ein útnyrðing móti Galapagos-oyggjunum. Útlegdin er nú vorðin munandi longri enn væntað. Hann skrivar soleiðis til systir sína, hin 3. Mai, 1835, úr Lima:

...My dear Susan...living quietly on board the Ship & eating good dinners have made me twice as fat & happy as I have been for some months previously. I trust & believe that this month, next year, we shall see the leaves & hear the Robin sing next Autumn in Shrewsbury....Good bye, till I again write from Sydney. Give my most affectionat love to my Father & all at home. – My dear Granny. Your affectionate brother Charles Darwin.

“Beagle” kemur til Galapagos-oyggjarnar hin 15. Sept. og fer hiðani hin 20. Okt., 1835. Hesin lutfalsliga stutti steðgurin á 5 vikur gevur tó nógv høvi til at gera rannsóknir bæði á landi og sjógví. Teir vitja fleiri av høvuðsoyggjunum og síggja mangt forvitnisligt. Nógv sýni verða eisini tikin her til nærri kanningar seinni. Charles fær sostatt høvi til at samanbera dýra- og plantusløg á oyggjum við eitt meginland lutfalsliga nær við. Galapagos-oyggjar eru vulkanskar basalt-oyggjar og her er eisini høvi til at taka atlit til sambandið millum lívfrøðilig og jarðfrøðilig viðurskiftir. Hesar oyggjar fáa seinni ein avgerandi týdning í teim vísindaligu niðurstøðunum, ið Charles seinni ger í Onglandi, har tað eftirfylgjandi kanningar-arbeiði, í fyrstu atløgu kom at taka honum út móti teim 20 árunum.

Mynd 7. Pinnacle Rock á Galapagos-oyggjunum; mynd dph

Ein long sjóferð uppá 3200 sjómíl liggur fyri framman, aftaná Galapagos-oyggjar. “Beagle” er góður siglari og klárar her 150-160 sjómíl um dagin. Longu 15. November, kasta teir akker á Matavi Bay, Tahiti. Eisini her verða forvitnisligar rannsóknir gjørdar av náttúruni; men Charles ger eisini eygleiðingar av fólkunum, ið bógva her. Sama verður gjørt 3 vikur seinni, tá ið teir koma til New Zealands, har maoriar bógva. Hann tekur t.d. til viðgerðar áriníð av trúboðaravirkseminum, ið hevur verið her um leiðir. Kemur til tað niðurstøðu, at eisini ein ávís sivilisering er farin fram... (sjá t.d. brævið til systrina, Carolinu, dagfest, 27. Des., 1835.)

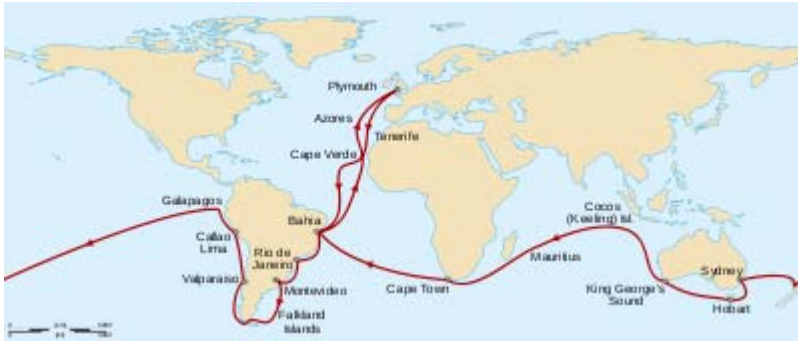
“Beagle” siglir suður um Australia og síðani yvir Indiska Havið. Har verður vitjað á Keeling Oyggunum, ið eru koral-oyggjar. – Her heldur Charles fram við sínum serstøku kanningum av korallum, sum hann seinni tekur við í sínum niðurstøðum um, hvussu koral-oyggjar verða bygdar.

Sigt verður suður um Afrika. Hiðani aftur tvørtur um Atlantshavið, til Bahia í Brasilia. Men so skal “Beagle” langt um leingi seta kós móti móti Onglandi aftur! Charles arbeiðir og skrivur alt tað hann kann – og byrjar longu á heimferðini at fyrireika viðgerðina av sýnum og úrslitum. Hann skrivur soleiðis til systrina, Caroline, hin 29. Apríl, 1836:

....My dear Caroline....We arrived here this morning; as a Ship sails for England tommorrow, I will not let escape the opportunity of writing. But I am both tired & stupid, my letter will be equally dull....We are all utterly homesick.....but now one glimpse of my dear home, would be better than the united kingdoms, of all the glorious Tropics...We shall leave this Island in 6 days time; if there is any opportunity, I will write from C. Of Good Hope & that letter possibly may be the last you will receive, before you see me arrive, converted into an ancient, brown-coloured Gentleman. The minute the Ship drops her anchor in the mud of old England, I will start for Shrewsbury... God bless you all. May you be well & happy...So once agein farewell to you all. Give my most affectionate love to my Father & all /My dearest Caroline / Your affectionate brother /Chas.Darwin

Hann at gera sær sínar tankar um tað, ið liggur fyri framman. Charles skrivur víðari í sama brævi til systrina: *...My occupation consists in rearranging old geological notes: the rearranging generally consists in totally rewriting them. I am just now beginning to discover the difficulty of expressing one's ideas on paper. As long as it solely consists of description it is pretty easy; but were reasoning comes into play, to make a proper connection, a clearness & moderate fluency, is to me, as I have said a difficulty of which I had no idea. - I am in high spirits of my geology. - & even aspire to hope that my observations will be considered of some utility by real geologists. I see very clearly, it will be necessary to live in London for a year, by which time with hard work...*

Hin 2. Oktober, 1836 slepti “Beagle” akkerinum við Falmouth í Suður-Onglandi. Eins og við fráferðina, var veðrið vánaligt. Men í øllum storminum, fór Charles Darwin við fyrsta farti, heim móti Shrewsbury – at síggja næstrafólk, skyldfólk og vinir aftur. Men longu 4 dagar seinni skal hann aftur til London at rigga av umborð á “Beagle”. Langa sjóferðin hjá prestlærda náttúrufrøðinginum, Charles Darwin var at enda komin. – Men nústaðni byrjaði hitt stóra takið: at skipa og kanna alt tað savnaða tilfarið, ið varð sent heim frammanundan og allar noturnar, ið vóru skrivaðar niður umborð ella í landi. Fimti ár við miðvísnum náttúrvísindaligum kanningum og drúgvum skrivningum lógu nú fyri framman.

Mynd 8. Sjóferðin hjá H.M.S. Beagle.

Skriving av frágreiðing um ferðina við “Beagle”

Alt, ið Charles hevði latið úr hondum skrivliga á ferðini - dagbøkur, brøv og logbók - bleiv á einhvønn hát nýtt til at gera eina so gjølla frágreiðing sum gjørligt um alt, ið kom burturúr. -Um dýrini, um jarðfrøðina, um gerð av koral-rivum og um fólkasløgini, ið hann møtti á ferðini. Úrslitið bleiv eitt nógv umhildið bókaverk: *The Journal of Researches*. Skrivningin tók heilar 7 mánaðar, ið Charles tókti vera alt ov leingi. Tí nú fór hann av álvara at skipa og viðgera øll sýni og hugsanir sínar um serliga tað, ið hevði við sløg og *slagið* at gera: hvussu var eitt *slag* vorðið til? Hesum spurningin helt hann á at arbeiða við tey komandi áratíggjuni. Til tess at koma so langt og fáa alt hetta frá hondini, mátti hann útvega sær eina tilveru, har hann í frið og náðum kundi arbeiða, hugsa og samskifta við tátíðar vísindafólk. Charles var nú vorðin 28 ára gamalur – og hann fór nú at hugsa um giftarmál. Áðurnevnda vinkonan, Fanny Owen var vorðin gift, meðan hann var á “Beagle”-ferðini, so har var onki at gera (sjálvt um t.d. brævasamband var millum teirra á sjóferðini). Systrarnar høvdu sínar tankar og ynskir um, hvør hon skuldi vera fyri lítla-beiggja. Men Charles gjørði ikki eftir hesaferð eftir annara ynskjum: hann setti sær fyri at giftast við systkinabarninum Emmu Wedgewood, ið var 9 mánaðir eldri enn hann. Men áðrenn hetta, hevði hann tó spurt pápan um ráð...

Skrivari í Geological Society. Giftarmál.

Ímeðan Charles skrivaði frágreiðingina um Beagle-ferðina, skrivaði hann eisini 7 djórafrøðiligar greinar, umframt at hann gjørði teori sína um korariv lidna og klára leggja fram fyri Geological Society í London, har hann nú eisini varð vorðin limur. Hann arbeiddi so mikið hart hesa tíðina, at tað byrjaði at ganga út yvir heilsuna. Ein læknatíjan ráddi honum til at fáa sær hvíld, burtur frá býarlívinum í London. Í september 1837 fer hann ein mánaða til Maer (har Wedgewood-systkinabørnini búgva) og til Shrewsbury heimstaðin. Samstundis varð honum boðið starvið sum skrivari í Geological Society. Charles var nógv í iva, um hann skuldi taka á seg hetta sera týðandi vísindaliga starv; men hann játtaði at enda og røkti tað til 1841, samstundis sum hann skuldi kanna og skriva nærri um síni fund frá Beagle-ferðini.

Í hesum felagsskapi fóru fram tátíðar mest týðandi kjak um broytingar av jarðarskorpuni, um tíðarrokningar – og um árin frá øllum hesum á tann livandi heimin. Charles gerst eisini limur í Athenaeum-klubbanum, har lærd og máttmikil fólk í London hittust. Í árinum 1838 kemur bókaverkið um Beagle-ferðina út. Charles og FitzRoy kapteinur geva hetta út í felag. Sam árið er Charles fullur uppundir hendur í arbeiði av als kyns slag. Hóast hetta fær hann í lag at bera fram bønarorð 11. november 1838 um systkinabarnið Emmu Wedgewood á Maer. Emma sigur ja – og stutt frammundan er Carolina, systir Charles, gift við bróðir Emmu, hin triðji í røðini av Josiah

Wedgewood. Papi hendan Josiah (mammubeiggi Charles) var just tann týðningarmikli persónurin, ið fekk bent móttstøðuni hjá pápa Charles at fara avstað á longu “Beagle-ferðina”. Hesir báðir, Josiah II og so Robert pápi sótu væl um sátt sum svágrar og familjubondini blivu tessvegna enn sterkari knýtt við hesum dupultu giftarmálum. Tá ið hin eldir Josiah skrivar til svágin Robert, nevnir hann – umframt at hann er sera væl nøgdur við valið tey bæði Emma og Charles hava gjørt,...at hann ætlar Emmu at fáa 5000 pund í medgift, umframt 400 pund um árið, eins og hini børnini høvdu fingið. Hetta er so mikið nógv, at hjúnini lættliga kunnu liva eitt sorgleyst lív við hesari inntøku, umframt tað, ið Charles sjálvur vann sum skrivari í Geological Society.

Emma Wedgewood, (f. 2. Mai, 1808, d. 7. Okt., 1896) var systkinabarn Charles Darwin, gjørdist kona hansara. Tey fingi 10 børn saman

Emma og Charles giftast 29. Januar, 1839 og setast niður í Gower Street (?) í London. Nú fær Charles rættiliga arbeiðsfrið at náa júst tí, ið hann ætlar sær: at koma á botn við stóra spurninginum um slaganna uppruna. Tey búa har til 1842, tá ið tey gera av at flyta til eitt meira friðarligt stað, uttanfyri London: Down House, har tey búa líka til sín deyð. Her liva tey eitt vanligt familjulív eftir tíðar mynstri.

Tey fáa 10 børn, har ein dóttir doyir 10 ára gomul og ein dóttir doyir sum nýfðingur, umframt at

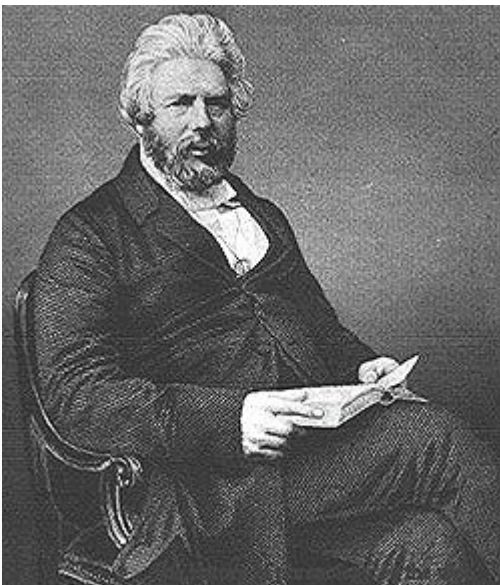
ein sonur doyr 1½ ára gamall (hetta var yngsta barnið, fött í 1856). Her hefur Charles ymisk dýr og fuglar, ið hann kannar (t.d. dúgvur). Her skrifvar hann allar sínar bókur;men luttekur ikki sjálvur í kjakinum, ið fylgdi aftaná. Tað blivu aðrir – tá í tíðini oftast menn – ið bardust um sjónarmið hansara. Men tað er ein heilt onnur søga, ið er long og drúgv – og sum enn nú á døgum heldur fram.

Charles og elsti sonurin, William (mynd!)

Abbin hjá Charles Darwin, var Erasmus Darwin (1731-1802). Hann var útbúgvinn lækni, ið eisini yrkti og skrivaði vísindaligar greinar. Av yrkingasøvnum hansara kunnu nevast *The Love of Plants*, ið umframt planturnar eisini hevði Carl von Linné sum evni. Hetta yrkingasavn varð prentað saman við *Economy of Vegetation* í bókini *The Botanic Garden*. Yrkingasavnið *The Temple of Nature* hálovar náttúruni og lívinum sum heild. Mest týðandi vísindaverk hansara er *Zoonomia*, ið setir fram evlutióntankar, har meira framkomnar verur eru ættaðar frá lægri standandi verum.

Sostatt setti abbin til Charles Darwin fram sína áskoðan um, hvussu ein evlutióin av livandi verum var farin fram – tó uttan nærri kanningar, men bert við hugsaðum dømum.

Í 1844 kom út eitt bókaverk, ið nevndist *The Vestiges of the Natural History of Creation*. Bókin setti fram ymsar grundgevingar fyri, at evlutióin var farin fram innan livandi heimin - og elvdi til drúgt kjak í bretska almenninginum um hetta evnið. Bókin varð endurprentað fleiri ferðir, í fyrstuni uttan hævunda; men við tólvtu útgávu gjørdist greitt, at hævundi var skotin Robert Chambers (1802-1871), ið eisini virkaði sum bókaútgevur.

Robert Chambers, ið var føddur við 6 fingrum. Skurðviðgerð gjørdi hann lutvíst lamnan. Hetta gjørdi, at hann fór útbúgvings- og bókliga vegin í lívinum

Charles Darwin var fæddur eftir, at abbin Erasmus doyði; men hann kenti sum vituligt er væl til verkini hjá abbanum. Robert Chambers var samtíðarmaður við Charles og kjakið um ”The Vestiges of Creation” fór fram, meðan Charles var í ferð við hövuðsverk sítt, “The Origin of Species by Means of Natural Selection”. Eisini hevði fransmaðurin Jean Baptiste Lamarck (1744-1829)

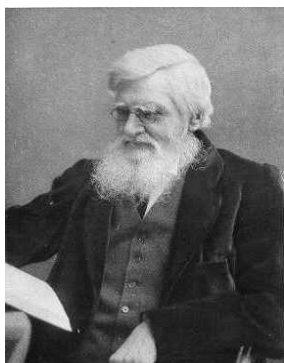
somuleiðis sett fram sína hugsan um, hvussu evolutiún fór fram (við “nýtslu” og “ikki-nýtslu”). Hetta sigur okkum, at evolutiúnstankin als ikki var nakað nýtt fyrbrigdi. Hvørki innan vísindaheimin í Europa, heldur ikki í Onglandi. Tað sera harða kjakið í Onglandi um bókina hjá Chambers gjørdi, at Charles gjørdi sær serligan ómak at grundgeva fyri broyting av sløgum við at gera kanningar sjálvur og við at hava brævasamband við vísindafólk kring knøttin. Tá ið so bókina hjá Charles, ”On the Origin... kom út í 1859, vóru hetta ikki nakrir nýggir tankar; men grundgevingar á heilt annan hátt enn verkini hjá Erasmus Darwin (abbanum), Jean B. Lamarck og Robert Chambers.

Her eiga eisini at vera nevnt, at hövuðsinnihaldið í niðurstøðuni hjá Charles Darwin varð kunngjørt í Linnéan Society, hin 1. Juli, 1858, saman við tí, ið náttúruvísindamaðurin Alfred Russel Wallace, eisini var komin fram til. Heitið á hesum felagsriti teirra var ”On the Tendency of Species to Form Varieties; and on the Perpetuation of Varieties and Species by Natural Means of Selection”. Alfred R. Wallace gjørdi kanningar í Eystur-India og var komin til júst somu niðurstøðu sum Charles Darwin viðvíkjandi mekanismuni í evolutiúnini. Hann skrivaði eitt bræv til Charles Darwin um hetta í á heysti í 1856. Tá hevði Charles arbeitt hart við hesum evni í eitt tjúguára skeið – sum hann eisini svarar Wallace aftur í einum brævi. Endin var so, at Charles mátti skunda sær at gera verkið liðugt – og gav tí ”The Origin of Species”.. út árið eftir, at teir báðir sum nevnt í 1858 høvdu givið út eitt felagsrit um evolutions-mekanismuna.

Alfred R. Wallace (1823-1913) ættaður úr Wales, hevði gjørt náttúru-rannsóknir í Wales, Amazonas og í Indonesia. Nevnst kann,at føroyski listamaðurin Tróndur Patursson luttók á bretska rannsóknarferð, saman við Tim Severin, ið gekk í fótasporunum hjá A. Wallace.

Wallace í 1848, tá 25 ára gamalur.

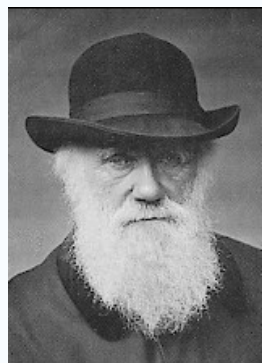

Alfred R.Wallace í 1902, 80-ára gamalur.

Almenna kjakið um bókina hjá Charles Darwin gjørdist ikki rættiliga so hart í Bretlandi sum, tá ið Robert Chambers kom við síni “The Vestiges of Creation”. Men innan vísindaheimin fór fram eitt langt og drúgt kjak. Her fekk Charles Darwin bæði viðhaldsfólk og mótstøðufólk. Sjálvur tók hann als ikki lut í hesum kjaki – men livdi víðari úti á friðsæla ”The Down House”, har hann helt fram við at gera kanningar og at skriva, so leingi hann livdi. Konan Emma var útbúgvinn klaver-tónleikari – og kundi sita og spæla fyri Charles, tá ið hann fekk síni mongu niðurløg heilsuliga; men eisini tá ið hann gjørdi vísindaligt ar beiði....

Charles R. Darwin, 51 ára gamal – og hefur júst givið út ”The Origin of Species”.

Charles í 1880, tá 71 ára gamalur.

Charles Darwin doyði í Down House, við Emmu og börnum kring song sína, hin 19. Apríl, 1882, 73 ára gamalur. Hann varð jarðaður 26. Apríl, í Westminster Abbey. Emma situr einkja eftir Charles í 12 ár. Hon doyr hin 7. Okt., 1896 og verður jarðað í Downe. Börnini koma tey flestu væl undan. Nøkur gjørdust eisini kend vísindafólk. Eftirkomarar liva í Bretlandi og í Amerika. Familjulimir taka sær í dag av Down House, ið er vorðið eitt savn um hjá Charles Darwin og lívsverk hansara – at finna loyndu leiðirnar, ið mongu sløgini á jørðina hava trátt síðan tíðarinnar morgun.

Charles Robert Darwin. At the age of 51, Charles Darwin had just published [On the Origin of Species](#).

12 February 1809

[Mount House](#),

[Shrewsbury](#),

[Shropshire](#), England

Died

19 April 1882

(aged 73)

[Down House](#), [Downe](#),

[Kent](#), England

Uppvøxstur

Familjan

Skúlagongd

Ferðin við Beagle

Heimkomin

Hjúnarband og börn

Kanningar og skrivning

Kjakið um verk hansara